

KİTABXANAŞÜNASLIQ

UDC 027.7

**KİTABXANA-İNFORMASIYA RESURSLARI
VİRTUAL MƏKANDA**

Sevda Abasqulu qızı Xələfova
Bakı Dövlət Universiteti

***Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri
kafedrasının müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent***
sevdakhalafova@bsu.edu.az

Elektron kitabxana anlayışı miqyasına, informasiya məzmununa, funksional model və məqsədinə görə geniş əhatə dairəsinə malik olub, rəqəmli informasiya ehtiyatlarının idarəetmə sistemini xarakterizə edir. Elektron kitabxanalar elektron nəşrlər və digər formatlarda olan materialların retrospektiv rəqəmsallaşdırılması nəticəsində yaranan rəqəmli məlumatlar bazası əsasında yaradılır.

Elektron kitabxanalar kitabxanaların istifadəçilərinə təklif edilən xidmətlər spektrini genişləndirmək və sənədlərin çatdırılması xidmətlərinə yeni servis təqdim etmək üçündür

Bu gün Azərbaycan kitabxanalarının İnternetdəki təqdimatı zamanın dikte etdiyi şüurlu bir iş formasıdır. Fəal işləyən veb sayt kitabxanaya beynəlxalq informasiya cəmiyyətində tanıtmaq və xidmət göstərən istifadəçilərin rahatlığını yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra tapşırıqları yerinə yetirməyə imkan verir.

Açar sözlər: kitabxana, informasiya resursu, sənəd-informasiya fondu, elektron sənəd

Keywords: library, information resources, document and information fund, electronic document

Ключевые слова: библиотека, склад, информационный ресурс документ и информационного фонда, электронный документ.

"Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nda da kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinə uyğun olaraq kitabxana-informasiya sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqi və istifadəsi nəticəsində müasir kitabxana-informasiya infrastrukturunun yaradılması, istifadəçilərə göstərilən kitabxana-informasiya

xidmətinin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, əhalinin intellektual potensialının və bilik səviyyəsinin inkişafı, elektron informasiya fondlarının formalaşdırılması və virtual kitabxanaların inkişaf etdirilməsi, elektron kataloq və elektron kitabxanaların yaradılması işinin təmin edilməsi, onların müasir standartlar səviyyəsinə çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur [1, s. 2464-2479.]

Müasir şəraitdə kitabxanalar informasiyalaşdırılmış vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun sosial sifarişi əsasında formalaşmaqdadır. Bu sosial sifariş dövlətin və cəmiyyətin qayğısı ilə, yeni kitabxana-informasiya texnologiyalarına yiyələnmiş, azad dünyagörüşlü, təşəbbüskar kitabxanaçıların gərgin əməyi nəticəsində yerinə yetirilir.

İnsan fəaliyyətinin əsas məhsullarından sayılan informasiya qloballaşaraq tələbatçıların başlıca axtarış və mənbə mərkəzinə çevrilmişdir. XXI əsrin əvvəllərindən başlayaraq cəmiyyətin sürətlə inkişaf etməsi, kitabxanaları yeni informasiya texnologiyalarından, kompyuterləşmiş iş vasitələrindən, durmadan artan informasiya ötürücülərindən, operativ kommunikasiya şəbəkələrindən maksimal səviyyədə istifadəsini zəruri edir. Kitabxanalar öz oxucularını bütün məlumatları müasir üsullarla qavramağa istiqamətləndirir.

Ənənəvi kitabxanaların inkişaf perspektivlərini müasir kitabxanaların iş prinsipləri ilə müqayisə etdikdə məlum olur ki, əvvəllər kitabxanalar yalnız sənəd kütləsinin toplandığı yer kimi xarakterizə olunurdu. İndi isə kitabxanaların funksiyaları xeyli artmış, yeni istiqamət almışdır. Artıq müasir kitabxanaların iş meyarlarını səciyyələndirən amillərə müasir avtomatlaşdırma vasitələrindən istifadə etmək kimi proseslər daxil olmuşdur.

Elektron kitabxana anlayışı miqyasına, informasiya məzmununa, funksional model və məqsədinə görə geniş əhatə dairəsinə malik olub, rəqəmli informasiya ehtiyatlarının idarəetmə sistemini xarakterizə edir. Elektron kitabxanalar elektron nəşrlər və digər formatlarda olan materialların retrospektiv rəqəmsallaşdırılması nəticəsində yaranan rəqəmli məlumatlar bazası əsasında yaradılır [4, s.112].

Elektron kitabxananın yaradılması rəqəmli informasiyanın sistemli və etibarlı mühafizəsi ilə yanaşı, toplanmış informasiya ehtiyatı əsasında coğrafi uzaqlıqdan asılı olmayaraq "real vaxt" rejimində elektron xidməti təmin edir.

Kitabxana fondunun formalaşdırılmasının əsas əlamətlərini, xüsusiyyətlərini ümumiləşdirən, kitabxana fondu anlayışı, bilavasitə kitabxana-informasiya kütləsinin formalaşması nəzəriyyəsinə əsaslanaraq, olduqca mürəkkəb bir proses olan kitab fondunun formalaşdırılmasının elmi əsaslarını, kitabxana fondunun bütövlüyü, tamlığı prinsiplərini və perspektiv inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirir. Kitabxanaların komplektləşdirilməsi zamanı istifadə edilən müxtəlif forma və üsullar oxucuların tələbatının ödənilməsi prinsipinə xidmət etməlidir.

Məhz bu prinsiplər kitabxana işində baş verən təzahürlərin vəhdətini təmin edir. XX əsrin sonlarında kitabxanaların həyatında ən böyük dəyişikliklər

elektron kataloq və elektron kitabxanaların yaranması oldu. Yeni kitabxana-informasiya mühiti kompüter texnologiyalarının və telerabitə vasitələrinin geniş istifadəsi bazasında korporativ, milli və global kitabxana-informasiya sistemləri şəbəkəsinin yaradılması ilə müəyyənləşir. Şəbəkənin əsas seqmentləri elektron kitabxana kataloqları, elektron informasiya resursları bazasında formalaşdırılan elektron kitabxanalar, online rejimində sənəd - informasiya mübadiləsi və yaxın gələcəkdə reallaşdırılması nəzərdə tutulan intellektual elektron kitabxanalarıdır [8, s.98].

Elektron kitabxanalarda istifadəçilərə təqdim edilən məlumat qaynaqları arasında ən çox problem təşkil edən məhsullar multimedia məhsullarıdır. Çünki multimedia məhsulları video, mətn, şəkil, fotosəkil kimi ayrı-ayrı müəllif hüquqlarına sahib fərqli ünsiyyət formalarının tək bir məhsul içində birləşdirilməsindən meydana gəlməkdədir. Bu səbəbdən də multimedia məhsullarının içində iştirak edən müxtəlif fikri məhsullara aid haqq sahiblərinin təsvir ya da təsbitinin çətin olmasının yanında bu məhsulların istifadəçilərə elektron formatda təqdim edilməsi belə əsərlərin asanca surətinin çıxarılmasına da səbəb verməkdədir. Buna görə elektron məlumat təminatçıları multimedia növündə məhsullarını satışa çıxardıqda qanuni bir vasitə olaraq xarakterizə edilən lisenziya anlaşmalarıyla deyil, Elektron Müəlliflik Hüququ İdarə Sistemləri ilə qoruyaraq istifadə etməyə icazə verirlər [7, s.125].

Elektron informasiya resursları informasiya cəmiyyətinin əsas atributlarından biri kimi çıxış edir. Elektron informasiya mənbələrinə çıxışın təşkili elm və təhsilin informasiya xidmətlərinin mühüm məsələlərindən birinə çevrilmişdir. Informasiya texnologiyaları bəşəriyyətin topladığı geniş miqyaslı informasiyanın elektron formaya çevrilməsinə və prinsipcə yeni növ, elektron kitabxanalara aid olan informasiya resurslarının yaradılmasına imkan yaratmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, elektron informasiya müvafiq ictimai tələbatları da dəyişmişdir, nəticədə kitabxana işi tamamilə transformasiya olmuşdur. O, getdikcə daha çox informasiya sənayesinin yeni kompüter texnikası, qeyri-ənənəvi informasiya daşıyıcıları, onun emalı və istifadəsinin yüksək səmərəli avtomatlaşdırılmış texnologiyalar ilə təchiz olunan güclü və mühüm sahəsinə çevrilir [9, s.75].

Elektron kitabxanaların yaradılmasının əsasında dayanan texnologiyaların tətbiqi böyük həcmli verilənlərin idarə edilməsi və onların emalı üçün geniş imkanlar yaradır. Yeni elektron formaya çevrilmiş və vahid sistemə toplanmış informasiya resursları yeni status əldə edirlər, bu halda müxtəlif formalı informasiyanın (mətn, qrafika, audio, video və s.) istehsalı, saxlanması, emalı, təşkili və paylanması keyfiyyətcə yeni üsulları həyata keçirilir ki, bu da informasiyanın daha geniş paylanması və səmərəli istifadəsini təmin edir. Informasiya texnologiyalarından istifadə kitabxanaların cəmiyyətdəki rolunu dəyişir, onların funksiya və vəzifələrini genişləndirir və mürəkkəbləşdirir.

Hazırda məhz elektron kitabxanalar ölkədə yeni informasiya infrastrukturunun yaradılmasının əsaslarından biri kimi çıxış edir, çünki daha davamlı sosial institutlar kimi elektron informasiya fəzasının mədəni və elmi seqmentinin sosiallaşdırılması məsuliyyətini öz üzərinə götürməyə qadirdir [7, s.268].

Araşdırmalar göstərir ki, elektron kitabxanalar nə ənənəvi, nə də kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması texnologiyalarına alternativ deyildir. Bu yeni kitabxana istiqamətinin inkişafı, hər şeydən əvvəl, öz kolleksiyasının bir hissəsini elektron şəkildə skanlaşdırılması, formalaşdırılması, onun təşkili, lokal və məsafəli istifadəçilərə xidmət edilməsidir. Heç bir elektron kitabxana elektron kataloqu, sənədlərin qaytarılması, verilməsi, qeydiyyatı və axtarışı üzrə avtomatlaşdırılmış texnologiyaları və bu texnologiyaların digər komponentlərini əvəz edə bilməz. Elektron kitabxanalar kitabxanaların istifadəçilərinə təklif edilən xidmətlər spektrini genişləndirmək və sənədlərin çatdırılması xidmətlərinə yeni servis təqdim etmək üçündür [4].

XXI əsr cəmiyyəti informasiya cəmiyyətidir. Bu gün sürətlə çoxalan kommunikasiyalar İnternetdən istifadə etməklə həyata keçirilir. Hazırda bir çox fəaliyyət növləri interaktiv virtual mühit, onun böyük imkanları olmadan təsəvvür edilə bilməz.

Kitabxanalar da İnternetin telekommunikasiya sahəsinə inamla daxil olmuşlar. İnternet bir informasiya vasitəsi olaraq yalnız lazımi məlumatları əldə etməyə deyil, özü haqqında da məlumat verməyə də imkan yaradır. Bu vəzifə ilk növbədə kitabxana veb saytları tərəfindən həll edilir. Veb saytın yaradılması məlumatların daha yüksək funksional səviyyələrə çatdırılması, kitabxananın müsbət imicinin formalaşmasında iştirak, mövcud intellektual məhsullara və onun təqdim olunması üçün göstərilən xidmətlərə diqqət yetirmək, kitabxanaya yeni maraqlı istifadəçilər axınını təmin etmək deməkdir.

Azərbaycanda kitabxana saytları əsasən 2000-ci illərin əvvəllərində dah geniş şəkildə yaradılmağa başlamışdır. Burada hər şeydən əvvəl İnternetə çıxışın dəstəklənməsi üçün tətbiq edilən müxtəlif proqramlar mühüm rol oynamışdır. Kəmiyyət artımı nikbinliyə inam yaratsa da, saytlar öz təcrübəsizlikləri ucbatından lazımsız məlumatları dah çox yüklədiklərinə görə bu bolluqdan geriyyə arzu olunandan daha az şey qaldı. Kitabxanalar çox vaxt onlayn axtarışın, ədəbiyyat sifarişinin və lazımi materialları elektron formada əldə etməyin kitabxana saytı üçün ən vacib məsələ olduğunu başa düşmür, özlərini İnternetdə hər vasitə ilə təqdim etməyə çalışırdılar.

Bu gün artıq hər hansı bir yüksək keyfiyyətli veb saytın cavab verməli olduğu bir sıra ümumi tələblər hazırlanmışdır. Buraya məzmunun dərinliyi, düşünülmüş quruluş, naviqasiya rahatlığı, məlumat mənbələrinin sabitliyi, məlumatların yenilənməsinin operativliyi, istifadəçilər üçün əlçatanlıq, bütün bölmələrin dizayn vəhdəti daxildir. Bundan əlavə, saytın ingilis dilində versiyasının olması yaxşı təcrübə sayılır. Azərbaycanda bəzi kitabxanalar milli dildə saytların ingilis və rus dillərində versiyalarını da yaradırlar. Yalnız bütün

bu tələblərə cavab verməklə kitabxana saytı nüfuzlu və etibarlı bir məlumat mənbəyi ola bilər.

Məsələn, Mirzə Fətəli Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası ölkəmizdə kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən, milli nəşrləri, xarici ölkələrdə Azərbaycan haqqında nəşr olunmuş çap məhsullarını və Azərbaycan müəlliflərinin əsərlərini, dünya əhəmiyyətli nəşrləri, o cümlədən xarici dillərdə çap olunmuş məlumat daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən kitabxana və dövlət kitabsaxlayıcısıdır.

Azərbaycan Milli Kitabxanası Qafqazda və Avropada ən böyük milli kitabxanalardan biridir. Kitabxananın fondunda saxlanılan nəşrlərin sayı 5 milyon nüsxədən artıqdır. Hazırda Milli Kitabxanada 25 şöbə, 26 bölmə fəaliyyət göstərir. İl ərzində oxucuların sayı 34 min nəfərə, kitabxanaya gələnlərin sayı isə 245 min nəfərə çatmışdır [5].

Milli Kitabxana artıq kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabşünaslıq sahəsində aparıcı müəssisə, ölkənin bütün kitabxanaları üçün elmi-metodiki mərkəz, oxuculara kompleks kitabxana – biblioqrafiya, informasiya xidməti göstərmək, kitabxanalararası abonement, milli və tövsiyə biblioqrafiyası, beynəlxalq və ölkədaxili depozitar mərkəz funksiyalarını yerinə yetirir.

"Kitabxana işi haqqında" və "Nəşriyyat işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına əsasən Milli Kitabxana ölkə ərazisində dərc olunan nəşrlərdən pulsuz məcburi nüsxələr alır və onların əsasında milli mətbuatın arxiv fondunu yaradır. Bunun nəticəsi olaraq 2005-ci ildə kitabxanaya 21000 nüsxə yeni ədəbiyyat daxil olmuşdur.

İxtisaslaşdırılmış Xarici ədəbiyyat şöbəsi 2005-ci ildən beynəlxalq kitab mübadiləsini bərpa edərək, dünyanın 60-a yaxın kitabxanası ilə əlaqə yarada bilmişdir.

Artıq kitabxananın "Kitabxana siyasəti və metodik rəhbərlik" şöbəsi kitabxanalara virtual rejimdə metodik köməklik göstərməyə başlamışdır. Bu iş forması nəticəsində Milli Kitabxananın hazırladığı materiallar və vəsaitlər, tövsiyələr kitabxananın saytında yerləşdirilir və nəticədə bütün nəşrlər çap olunmamışdan və yerlərə göndərilməmişdən kitabxanaçıların ixtiyarına verilir.

2006-cı ildə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının kitabxana işinə tətbiqi ilə əlaqədar olaraq Milli Kitabxanada aşağıdakı yeni şöbələr açılmışdır:

- "Kitabxana işinin avtomatlaşdırılması və informasiya texnologiyaları";
- "Elektron informasiya xidməti";
- "Elektron resurslarının yaradılması";
- "Kitabxana işçilərinin təlim və tədris mərkəzi" [5].

Son illər informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının kitabxana işinə tətbiqi ilə əlaqədar olaraq Milli Kitabxanada yeni şöbələr və bölmələr açılmışdır: "Elektron informasiya xidməti", "İnfrastrukturun təşkili və proqram təminatı",

“Avtomatlaşdırma və informasiya texnologiyaları”, “Elektron resursların yaradılması”, “Analitik elektron məlumat bazasının təşkili”, “Elektron kataloqun formalaşdırılması”, “Elektron dissertasiya fondunun təşkili və ondan istifadə”, “Kitabxanaların metodik təminatı” şöbələri, “Elektron resurslardan istifadənin təşkili”, “Lokal şəbəkədən istifadə üzrə oxu zalı” bölmələri və s. Yeni şöbə və bölmələrin yaradılması ilə əlaqədar bir çox ənənəvi iş sahələri yeni texnologiyalarla təchiz olunmuş, ənənəvi kataloq sistemi elektron kataloqla əvəzlənmiş, elektron kataloqla yanaşı elektron kitabxana yaradılmışdır.

Kitabxananın 3 dildə fəaliyyət göstərən saytı (www.anl.az) vasitəsilə oxuculara xidmət həyata keçirilir. Milli Kitabxananın saytından istifadə etməklə oxucular məlumat bazalarından yararlanmaq, Milli Kitabxananın nəşrlərindən istifadə etmək, elektron kataloqda və elektron kitabxanada, həmçinin dünya ölkələrinin kitabxanalarında axtarış aparmaq imkanı əldə edirlər.

Qısa müddət ərzində informasiya-kommunikasiya texnologiyaları ilə təchiz edilmiş Azərbaycan Milli Kitabxanasında sistemli iş aparılmış, avtomatlaşdırılmış kitabxana idarəetmə sistemi tam tətbiq edilmiş, zəngin elektron resurslar yaradılmışdır. İndi bilavasitə kitabxanaya gələn oxuculara Elektron kitabxananın resursları lokal şəbəkə - İNTRANET vasitəsilə, uzaq məsafəli istifadəçilərə isə global şəbəkə - İNTERNET vasitəsilə təqdim olunur.

Kitab, qəzet və junalların elektron versiyaları ilə yanaşı, Milli Kitabxananın fondunda olan musiqi ədəbiyyatının, not nəşrlərinin elektron versiyalarının bazaları da yaradılmış və kitabxananın saytında “Musiqi kitabxanası” bölməsində oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

Milli Kitabxana oxuculara məsafədən sifariş (virtual) Biblioqrafik sorğu xidmətini təqdim edir. Hər bir oxucu bölməyə daxil olmaqla kitabxanaya gəlmədən, iş və ya yaşayış yerindən ayrılmadan İNTERNET vasitəsilə konkret nəşrin (kitab, jurnal, qəzet, not və s.) Milli Kitabxananın fondunda olub-olmaması haqqında məlumat əldə edə bilər.

2020-ci ildə – koronavirus pandemiyası dövründə Azərbaycan Milli Kitabxanası öz elektron fondunu genişləndirmək məqsədilə elektron kitabxananın xarici elektron informasiya bazaları ilə komplektləşməsinə həyata keçirərək zəngin axtarış imkanlarına malik, dünyanın və Rusiyanın aparıcı elibrary.ru elektron elmi kitabxanasının rusdilli informasiya ehtiyatlarına abunə olmuşdur. [Elibrary.ru](http://elibrary.ru) platformasında Rusiyanın universal xarakterli (müxtəlif elm sahələrinə dair) elmi jurnallarının elektron versiyalarının tam mətnlərindən oxucuların istifadəsi məqsədi ilə Oxuculara xidmət şöbəsinin elmi zallarında – Dövri mətbuat, Humanitar, Dəqiq və texniki elmlər zallarında, Lokal şəbəkədən istifadə üzrə oxu zalında olan kompüterlərə yüklənərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

Milli Kitabxananın saytında oxuculara məsafədən sifariş (virtual) xidməti təklif edilir. Kitabxananın üzvü olan hər bir oxucu bu bölməyə daxil olmaqla

kitabxanaya gəlmədən, iş və ya yaşayış yerindən ayrılmadan İNTERNET vasitəsilə kitab, jurnal və qəzet sifariş verə bilər.

Bundan başqa Milli Kitabxananın Humanitar elmlər zalında (III mərtəbə) Azərbaycan və rus dillərində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi üzrə onlayn məlumat bazası təqdim olunur. Bu bazanı www.qanun.info – (Azərbaycan dilində) və www.consulting.minimax.az – (rus dilində) internet səhifəsinə daxil olmaqla əldə etmək olar [5].

Milli Kitabxana "Elektron hökumət" Konsepsiyasının icrası ilə əlaqədar oxuculara kitabxana-informasiya xidmətinin elektronlaşdırılması, kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması, oxuculara virtual xidmət üçün müvafiq infrastrukturun və proqram təminatının yaradılması istiqamətində bir sıra kreativ yönlü layihələr həyata keçirmişdir.

Milli Kitabxananın Elektron kataloq və Elektron kitabxana resurs bazalarında toplanmış materiallar haqqında məlumatların sosial şəbəkələrdə təbliği istifadəçilərin kitabxanalara cəlb olunmasına, onların imicinin yüksəlməsinə və mütaliyəyə marağın artmasına səbəb olur. Oxucuların şəbəkələrdə kitabxana saytlarından istifadə edərək, özlərinə faydalı və dəqiq məlumatları əldə etmələri, həmçinin kitabxana işçiləri ilə dialoqa girmələri, şərhlər yazıb müxtəlif məsələlərə aid öz fikirlərini bildirmələri bu gün qarşıda duran vəzifələrdəndir. Koronavirus dövründə kitabxana resurslarının sosial şəbəkələrdə təqdim edilməsi kitaba, mütaliyəyə marağı daha da artırmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə elan edilən "Könüllülər ili" ilə əlaqədar kitabxananın nəzdində fəaliyyət göstərən Açıq kitabxananın "Könüllülər qrupu" vəziyyətlə əlaqədar insanların ev şəraitində səmərəli vaxt keçirmələri üçün maraqlı kitabların linklərini, video görüntülərini və xülasələrini kitabxananın "Facebook" səhifəsi vasitəsilə onlayn şəkildə oxuculara təqdim edir [3].

Informasiyalı cəmiyyət şəraitində elm və texnika çox sürətlə inkişaf edir və bu sürətli inkişaf ilə əlaqədar olaraq kitabxanaların siması dəyişir. Müasir kitabxanaların oxucuları yalnız oxu zallarında mütaliə edənlər deyil, həm də onlayn istifadəçilərdir. Buna görə də onlayn istifadəçilərin kitabxana haqqında, onların təqdim etdiyi xidmətlər, o cümlədən virtual xidmətlər barədə istənilən şəkildə məlumatlı olmalarına şərait yaratmaq lazımdır. Bu məramı yerinə yetirməyə çalışan və respublikamızda yaranan şəraitlə əlaqədar Milli Kitabxana qısa zaman kəsiyində istifadəçilərə kitabxana-informasiya xidmətini onlayn rejimdə təqdim etmək üçün xidmət miqyasını genişləndirmiş, kitabxananın saytında yeni "Onlayn xidmətlər" pəncərəsi yaratmışdır.

Milli Kitabxananın aşağıdakı onlayn xidmətləri tam qüvvəsi ilə oxucular üçün aktivdir:

- Biblioqrafik sorğu <http://anl.az/new/az/ask-us/21/43>
- Sənədlərin sifarişi və elektron çatdırılması

<http://anl.az/new/az/pages/75>

- Virtual sərgi <http://anl.az/new/az/pages/79>
- Metodiki xidmət (kitabxanalar üçün) <http://anl.az/new/az/methodical-service/20> [3].

Daha bir nümunə: Azərbaycan Prezidentinin 2020-ci ili “Könüllülər ili” elan etməsi ilə əlaqədar Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının “Kitabxanalar virtual məkanda” layihəsi əsasında könüllülər qrupu ilə ilk virtual təlimə başlamışdır.

Təlim zamanı gənclər “ZOOM” və “Microsoft Teams” proqramlarından istifadə qaydaları, proqramların yüklənməsi və qeydiyyatla alınması, online tədbirlərin keçirilməsi üsulları, eləcə də kitabxananın elektron resursları haqqında məlumatlandırılmışdır.

Eyni zamanda gənclərə kitabxananın “Kitabxanalar virtual məkanda” layihəsi əsasında hazırlayıb çap etdirdiyi “Kitabxana-informasiya sistemləri”, “Kitabxanalarda internet forumların keçirilməsinin metodikası”, “Elektron kitabxanalar” və “Şəhər əhalisinə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkili” adlanan tədris və metodiki vəsaitlər barədə də məlumat verilmişdir.

Əsas məqsəd kitabxanaların virtual məkanda rəngarəng fəaliyyətinin təşviq olunması və istiqamətləndirilməsi işində kitabxananın könüllülər qrupunun imkanlarından istifadə etmək, kitabxana fəaliyyətinə könüllülərin cəlb olunmasını, eləcə də yeni metod və üsulların kitabxana təcrübəsinə tətbiqinə nali olmaq və kitabxana-informasiya fəaliyyətinin virtual məkanda keyfiyyətini yüksəltməkdir.

Onu da qeyd etmək ki, Respublika Gənclər Kitabxanasının İnformasiya-resurs şöbəsi kitabxananın elektron məlumat bazalarının yaradılması, yeni elektron məlumat resursların hazırlanması, istifadəçilərə virtual xidmətin, soraq-biblioqrafiya aparatının təşkili, biblioqrafik informasiya, soraq-biblioqrafiya, tövsiyə biblioqrafiya xidməti göstərilməsi, biblioqrafik informasiyanın istifadəçilərə çatdırılması məqsədilə tərtib edilən elektron resursların kitabxananın saytında, facebook səhifəsində yerləşdirilməsi, fonda daxil olan yeni kitabların biblioqrafik icmallarının verilməsini icra edir [2].

Beləliklə, əminliklə deyə bilərik ki, bu gün Azərbaycan kitabxanalarının İnternetdəki təqdimatı zamanın diktə etdiyi şüurlu bir iş formasıdır. Fəal işləyən veb sayt kitabxanaya beynəlxalq informasiya cəmiyyətində tanıtmaq və xidmət göstərən istifadəçilərin rahatlığını yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra tapşırıqları yerinə yetirməyə imkan verir. Kitabxananın İnternetdə öz nümayəndəliyi varsa, istifadəçi auditoriyası çox ciddi şəkildə genişlənə bilər.

Əlbətdə, bir veb saytın yaradılması onun geniş populyarlığına və bu səbəbdən səmərəli istifadəsinə zəmanət vermir. İnternetin imkanlarından məhsuldar istifadə, saytın təbliği istiqamətində səriştəli bir iş aparılmadan mümkün deyil. Təqdimat, serverin mövcudluğu, orada göstərilən xidmətlər və baş verən dəyişikliklər barədə maksimum İnternet istifadəçi sayını bildirməyə yönəlmiş bir hərəkət kimi başa düşülməlidir.

Veb saytının təşviqi metodları çox ətraflı şəkildə inkişaf etdirilir. Bunlara daxildir:

- axtarış sistemlərində və İnternet resurslarının kataloqlarında qeydiyyat;
- banner mübadiləsi;
- keçidlərin yerləşdirilməsi və kitabxananın veb saytına bağlantılar olan materialların oxşar mövzulardakı serverlərdə yayımlanması;
- konfranslarda, tematik forumlarda və poçt siyahılarında iştirak.

Saytı tanımaq üçün səriştəli şəkildə təşkil olunmuş tədbirlər kitabxananın İnternetin virtual məkanında layiqli yerini tutmasına imkan verir.

LIBRARY AND INFORMATION RESOURCES IN VIRTUAL SPACE

Sevda Abasgulu gizi Khalafova

Doctor of Philosophy in History, Associate Professor

The concept of an electronic library has a wide scope in terms of scale, information content, functional model and purpose and characterizes the digital information resources management system. Electronic libraries are created on the basis of a digital database created as a result of retrospective digitization of materials in electronic publications and other formats.

Electronic libraries are intended to expand the range of services offered to library users and provide a new service for the delivery of documents.

Today, the presentation of Azerbaijani libraries on the Internet is a deliberate form of work dictated by the time. An active website allows the library to perform a number of tasks to promote itself in the international information community and improve the user experience of the service.

БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ В ВИРТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Севда Абасгулу кызы Халафова

доктор философии по историческим наукам, доцент

Понятие электронной библиотеки имеет широкий охват по масштабу, информативности, функциональной модели и назначению и характеризует систему управления цифровыми информационными ресурсами. Электронные библиотеки создаются на основе цифровой базы данных, созданной в результате ретроспективной оцифровки материалов в электронных публикациях и других форматах.

Электронные библиотеки призваны расширить спектр услуг, предлагаемых пользователям библиотек, и предоставить новую услугу по доставке документов.

Сегодня презентация азербайджанских библиотек в Интернете - это осознанная форма работы, продиктованная временем. Активный веб-сайт позволяет библиотеке выполнять ряд задач по продвижению себя в международном информационном сообществе и повышению удобства для пользователей сервиса.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı, Azərbaycan Respublikası Qanunvericilik toplusu, 2008. 31 oktyabr, № 10 (136). s. 2464-2479.

2. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası / <https://ryl.az/shobe.html>

3. İsmayilova Ə. Milli Kitabxana fəaliyyətini virtual rejimdə davam etdirir // "Azərbaycan" qəzeti, 20 aprel 2020 / <https://www.azerbaijan-news.az/posts/detail/milli-kitabxana-fealiyyetini-virtual-rejimde-davam-etdirir-187619>

4. İsmayilova N. Əcnəbi müəlliflər elektron kitabxanalar haqqında // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: Elmi-nəzəri və praktik jurnal. – Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2010, №1, s.112-118.

5. Mirzə Fətəli Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası / <http://www.anl.az/>

6. Məmmədova A. Elektron Kitabxana Texnologiyaları Problemləri // "E-kitabxanaların formalaşması problemləri" respublika elmi-praktiki konfransı: 15 aprel 2016-cı il. Bakı, 2016, s.124-126.

7. Məmmədov E. Azərbaycan kitabxanalarında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin bəzi məsələləri // Kitabxanaşünaslıq və informasiya, 2011, №1 (4), s.98.

8. Qasımova R. Elektron kitabxanaların yaradılmasının bəzi xüsusiyyətləri // *Informasiya səmiiyyəti problemləri*, 2017, №1, s.75. (75-80).

9. Голубенко Н. Б. Информационные технологии в библиотечном деле. Издательство Ростов на Дону: Феникс, 2012, 287 с.